

ՏԵՐ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆ
ՅՈՂԱՅԱՆՆԵՐ ԵՍԶՆԱԳՐԱՐ

ԽՐԱԳՐԱՏՈՒՆ

Կ. ՊՈԼԻՏ. ԲԵՐԱ. ՄԵՆ ՓՈԴԱՅ. ՍԻՄԵՆՍԻՅԵ

Խմբագրութեան ուղղութեամբ համակ կամ այլ
գործերն եւս չի դարձուիր

Bureaux du Journal "HAÏRÉNIK"
Péra, Cité d'Alep, CONSTANTINOPLE

10 ՓԱՐԱՅ

ՕՐԱԳԻՐ
ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

10 ՓԱՐԱՅ

ԽՐԱԳՐԱՏՈՒՆ
ՄԱՐԿԱՆ ԵՐԹՈՒՐՆԵՐ

ԲԱԿԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ				
Պարսկ.	Համար	Տարեկան	300 թիւ	75 դր.
Պարսկ.	Վեցամսեայ	150 »	40 »	»
Պարսկ.	Տարեկան	300 »	400 »	»
Պարսկ.	Վեցամսեայ	150 »	50 »	»
Պարսկ.	Երկուսն	75 »	25 »	»
Պարսկ.	Տարեկան	300 »	25 ֆրանկ	»
Թղթատարի ծախքը Խմբագրութեան վրայ (Գրքանի փոխարէն փոխմայի փուշ կ'ընդունուի 100 դր. ինչ անգ. 115 դր.)				

در عیله بک اوغله حلب جارشونده
حیره نیک غزته سی اداره خانه سنه

ՕՏԱՐՔ ԵՒ ՏԵՂԱՑԻՔ

Մեր երեկին թուով հրատարակեցինք թէ՛ քննութեամբ և միջամամբ Պանք Օթոմանի մէջ պաշտօնեայ ընդունուող տառերկրու երկտառարդներէն վեցը հայ են ։ Կըսուի թէ՛ այս երկտառարդները քաջաշնչաւ ամուսկան պիտի առնեն ։ Այդ գոհացուցիչ բառը քիչ մը կընայ երկըննաւ ու կարճընաւ ըստ տեղեւոր և ըստ պարսկացիք ։ Գործի կարող մարդիկ որ պարսկ կը պարտին երկար ատենէ ի վեր, առանց շատ գոհ մնալու կ'ընդունին ո՛ր և է գումար մը որ թեպէս չհամապատասխաներ իրենց արժանեայն ու մատուցանելիք ծառայութեանց, բայց և այնպէս քիչ մը ապրուստին կուտայ ։ Ուրիշ երկտառարդներ ալ որք շատ քիչ քան ծառայութեան գործի մէջ, բայց կընան աշխատութեամբ շատ բան ընել, կը բաւականանան ո՛ր և է ամառականով ։ Պանք Օթոման այս վերջիններու համար ինչ անորիմութիւն որ ընէ, գէթ ներկային համար կըրնայ գոհացուցիչ համարուիլ, բայց չենք կրնար նոյն բանն ըսել ի մասին այն ամուսկաններու զոր Պանք Օթոման կուզէ վճարել գործի մէջ փորձաւորութիւն ունեցող արժանեայն տէր մարդոց ։

Չորս ամիս առաջ Պանք Օթոմանի անօրինութիւնն հրատարակեց ծրագրի մը քննութեան համար, տեսնուեցաւ թէ՛ այդ ծրագրին քննութիւն ով որ գոհացուցիչ չէր պիտի անցնէ այն մարդ հրապարակին վրայ գործի շատ լաւ մարդ մը ըլլալու է, և չենք կարծեր որ Պանք Օթոմանի բաղմամբն պաշտօնեայնէրու մէջ դանտուն շատեր որք այդ ծրագրին ամբողջապէս համապատասխանող կարողութիւն ունենան ։ Բայց է որ միջամամբ ընդունուողներուն եթէ ոչ ամէնը գէթ մի քանին կատարելապէս կընան գոհացնել Պանք Օթոմանի անօրինութիւնն, և հետեւաբար ալ Պանք Օթոմանը պէտք է գոհացնէ այսպիսիները ։ Սակայն այս տրամաբանութիւն կը պակայն Պանք Օթոմանի վարչութեան, և հետեւութիւնն այն կըլլայ որ միայն ներք մնացողները Պանք Օթոմանի մէջ պաշտօն կառնեն, իսկ ուրիշներ ուսերնին կը թողնուին ու մէկը կըրթան ։

Այս բան պատահած է մի հայ երկտառարդի որ ներկայացրէ է քրննութեան ու միջմամբ ։ Այդ երկտառարդ գործի մէջ շատ վարժ է, դըրամական ու առևտրական հրապարակին վրայ ծանօթ է, և կարող եղած է ընդունուողներուն մէջ առաջինն հանդիսանալ ։ և սակայն մեր ժերէ պաշտօն ընդունել Պանք Օթոմանի մէջ, վասն զի իրեն առաջարկուեր է այնպիսի գումար մը որ մէ աւելին կը վատի իր գործին մէջ ինչպէս իր անունով, այս առթիւներու մէջ Պանք Օթոմանը պահանջող է բայց վճարող չէ ։ և բնական է որ այսուհետեւ ալ երբ միջմամբ ու քրննութեան առաջարկ ըլլայ հրապար-

ակին վրայ, ոչ ոք կարող անձեռէ ուղէ ներկայանալ այնպիսի գումարի մը համար զոր արդէն ինք կը վատի ։ Պանք Օթոման կը զրկուի կարող անձերու աշխատութիւնէն ։ Սակայն թերեւս առարկուի որ այս խնդիրները Պանք Օթոմանի իր ներքին գործն ըլլալով, ասոնց վրայ խօսելու իրաւունք մը չունինք, մենք տարրեր կըրպով կը մտածենք, ինչպէս որ մեր ուշադրութեան առարկայ է հայ վաճառականներու, դրամատէրներու վարմունքն իրենց հայ պաշտօնեայնէրու հետ, այսպէս նաեւ պէտք չէ մեր ուշադրութեան վրէպին այն օտար հաստատութիւններն որք թէ մէկ կողմէն ծածկատանի դրամական ծառայութիւններ կը մատուցանեն, միւս կողմէ ալ կը ներդրեն մեր հրապարակին բարբերուն վրայ ։ և պէտք է փափաղինք որ Սըր Էտիպը Վինսենտի նըման անօրէնները, իրենց եւրոպական բնաւորութեամբ հարապէս ազդեն բարեփոխելու մեր վաճառականներու և դրամատէրներու բարբերուն Առեւտուրի մէջ եւրոպական բարբերուն ընտելանալը կենսական կարեւորութիւն ունի մեզ համար ։ Մեր նախորդ յօդուածով ցոյց տուինք թէ՛ որչափ կը հոգեւորենք Պանք Օթոմանի, և կը փափաղինք որ գըլլոց մը ըլլայ, բարոյական ոյժ տրուող գալլոց մը մեր այն պատմականներուն եւ երկտառարդներուն որք զբաղիր, գործի մարդ ըլլալու հետամուտ են ։ հետեւանք իրաւունք մըն ալ ունենք մեր ուշադրել ըլլալ թէ՛ ինչպէս կը վարուի Պանք Օթոմանի եւրոպական անօրինութիւնը տեղացիներու հետ ։

Օրինակն այդ երկտառարդին որ մերթեջ Պանքային մէջ պաշտօն առնել նշան մըն է թէ՛ Պանք Օթոման նընալ տարբերութիւն կը դնէ տեղացիներու և օտարներու մէջ ։ Եթէ այդ հրապարակ երկտառարդին չափ արժանիք ունեցող եւրոպացիներ կայանան, միթէ անոնց պիտի առաջարկուէր ոչինչ գումար մը իր ամսական ։

Այս տեղ ալ թերեւս յանցանքը մերն է, մենք գէշ գաղափար տուած ենք եւրոպացուց ։ Քիչով գոհ ըլլալ, մարդու պէս չ'ապրել, պատահ մը հայ գանել և փառք տալ, ահա ինչ որ մենք կ'ընենք, բնական է ուրեմն որ եւրոպացիք ալ մեր պէտքերուն համեմատ զմեզ ուզեն գոհացնել, եթէ Պանք Օթոմանի ներկայացողներն հրեայներ ըլլային, կարծենք թէ անոնց ալ աւելի քիչ պիտի տային, վասն զի անոնք մենք քիչ պէտք ունինք ։ Արդ, պէտք է որ մենք հետզհետէ վարձիք թէ՛ մարդու պէս ապրելու, թէ՛ քիչով գոհ չ'ըլլալու, որպէս զի ծածկատանի մէջ գործառու եղող եւրոպացիք ալ գիտնալով մեր այս պետքերն ըստ այնմ վարձատրեն մեր աշխատութիւնները ։ Բաւական չէ որ ծառայներ կ'ըլլան տեղացիք օտարներու, պէտք է որ ողորմելի ծառայներ ըլլան

Խոստովանելու ենք նաեւ թէ՛

տեղացիներուն կարեւորութիւն չառաւ, զանոնք օտարներէն վար գտնուել օրինակը նոյն իսկ տեղացիներու կողմէ ալ կը անսնուի ։ Որ տեղացի մարդ որ իր գործին մէջ եւրոպացի ունի, անոր ուրիշ աչքով կը նայի, կ'աշխատութիւն կը պահանջէ ։ Իսկ տեղացիներէն է՛հ, անիկայ գերի մըն է ։ Ուսուցիչ, գրագիր, գործադատար, ծառայ, ամէնուն համար այսպէս ենք ։ Ինչպէս կ'ուզենք ուրեմն որ եւրոպացիք ալ մեզ բանի տեղ դնեն ու ըստ մեր արժանեաց վարձատրեն զմեզ ։

Ապացոյցները կը վստահ մեր այս ըսածին համար, սակայն տանք օրինակ մը որ թէպէտ քիչ մը հին է, բայց շատ լաւ կերպով կը պարզէ տեղական բարբերն ։

Շիրքէթի խալիքին իր չաղենաւներուն մէջ գործածած մեքենավարները Անդղիացի կ'ընդունին ։ Թեքեալայի մէկ կամ երկու տեղացի ալ ունենայ, սակայն այսքան տարբերութիւն մէջ պէտք է որ Շիրքէթը կամայ կամայ պարտաւոր ըլլար տեղացիներէն մեքենավարներ, բայց ինչ է, ինչ որ պիտի պատմենք ցոյց կուտայ թէ ինչո՞ւ տեղացի երկտառարդները չեն փափաղիր եւրոպացի մէջ մեքենավարութիւն սորվել և Շիրքէթի ծառայութեան մէջ մանկը Գանի մը տարիներ առաջ հայ մը ներկայանալով Շիրքէթին կողմէ չարկէ որ իրեն մեքենավարի պաշտօն տան Շիրքէթի մէկ չաղենալին մէջ ։ Հայը Սմերիկա սորված էր արուեստը, լաւ տեղեակ էր գործին, և պատրաստ էր ամէն ապահովութիւն տալ թէ՛ կարող ու ձեռնհաս է ։ Շիրքէթի տնօրէն Հիւսէյն է ։ Ֆէնտի, ներկայացող հային փոխանակ ապացոյցներ պահանջելու անոր ունեցած կարողութեան մասին, շատ բնական էր համարել դրամատէրներ հարցում մը ընել թէ՛ «միթէ կարելի է՞ որ հայ մը մեքենավար ըլլայ» ։ Ներկայացող հայը, Միքայէլ Էֆէնտի թօխհանէրեան, կ'ապացուցանէ թէ՛ հայ մըն ալ կարող է Անդղիացիի մը չափ մեքենավար ըլլալ ։ Թօխհանէրեան Էֆէնտիի ապացոյցներն այնքան զորուոր կըլլան որ նոյն իսկ Հիւսէյն էֆի, չկրնար գիմարդութիւն ընել, և անոր կը յանձնեն Շիրքէթի մեծ շոգենաւներէ մին ։

Սակայն խնդիրն այս տեղ չ'ըլլար, զայրոյթ պատճառով դէպքն հետեւեալն է ։ Ինչպէս անդղիացի մեքենավարներուն նոյնպէս և Թօխհանէրեան Էֆէնտիի ալ ամառ կան 20 անդղիական ոսկի կը յատկացուի, կամ թէ՛ 20 ոսկի օսման ենք կ'ըլլայ, այդչափը չենք գիտեր լաւ ։ Թօխհանէրեան պաշտօնի միտնելն քիչ ետքը խաչները հրապարակ կ'ըլլեն և զինքն մեծ երեքներ կուսնան ։ Շիրքէթ կ'որոշէ Թօխհանէրեան Էֆէնտիին տալ աւելար քան հատ հարկւնոց թուով, իսկ անդղիացի մեքենավարներուն կը շարունակէ տալ անդղիական քրննան ոսկի ։ Թօխհանէրեան էֆի, խնդիր կը յարուցանէ, հրաժարելու

կ'ըլլէ, վերջապէս ո՛ր և է կերպով կարգադրութեան մը կը յանդիս Եթէ նա հրաժարէր այն միջոցին ու իր տեղին անդղիացի մեքենավար մը դար, նոյն իսկ իրմէն նուազ յաջողակ, պիտի առնէր 20 անդղիական ոսկի ։ Ինչո՞ւ այս խալիքութիւն ։ վասն զի մին օտար է և միւսը տեղացի ։ Եւ դիտելու ենք որ Շիրքէթը բացարձակապէս տեղացիներու ընկերութիւն մըն է, բնականաբար պէտք է տեղացիները պաշտպանէ ։ և սակայն բոլորովին հակառակ կ'ընէ ։ Եթէ հայուն տեղ տաճիկ մը ըլլար, յոյն մը ըլլար, հըրեայ մը ըլլար, Շիրքէթը դարձեալ պիտի ընէր նոյն բանը ինչ որ ըրաւ Թօխհանէրեան Էֆէնտիի, վասն զի հոս խնդիրը կ'ընքի խնդիր չէ, այլ տեղացի կամ օտարական ըլլալու խնդիր է ։

Կարծենք թէ՛ այդ օրէն միշտ պայտը Շիրքէթի բարբերը չեն փոխուած ։ Ինչպէս նաեւ ուրիշ ընկերութիւններու և դրամական հաստատութիւններու բարբերը ։

Արդ, քանի որ տեղացիները ըլլ տեղացիները չեն յարգեր, ինչպէս պահանջենք օտարներէն որ անոնք յարգեն տեղացիներն ու անիրաւ չըլլան անոնց համար ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՅԻՐԱՆՍԱ

Յրանասի երեսփոխանական Ժողովը փակեց ընտրացոյցի վրայ ընդհանուր վիճաբանութիւնը որ այս անգամ շատ կարեւոր քաղաքական բանախօսութիւններու տեղի չտուած փամա նախաւ ելեւմտի վիճաբանութիւնն առիթ մըն էր կառավարութեան ընդհանուր քաղաքականութիւնը մասնաւորապէս քննելու ։ և կուսակցութիւնները միշտ կը յայտնէին զիրենք ընտրողներու պահանջները, բաղձանքները այն ընդհանուր քննադատութիւններ մէջ և զորս կարելի էր ընել գործող ընթացքին վրայ, կառավարութեան ձգտումներն իսկ քննութեան կ'ենթարկուէին, և այդ վէճերն, որչափ ասոնք որ ընթերցանաւորներու անոնցմէ յաճախ շահեկան տեղեկութիւններ երևան ելան երկրին դադարաւարներուն և հասարակաց կարծեանց ձգտումներուն վրայ ։ Ժողովը Դէ Տեղաւ ցաւով կը հաստատէ թէ այս վիճաբանութեանց ընդհանուր դրութիւնը հիմայ հինգած կը նկատուի ։ Ծառ մը ատենախօսներ կը կարծեն թէ ատկայուած են ելեւմտի վիճաբանութեան մէջ երեւան գալ իրենց խորհրդարանական դիրքին կամ վարչական պաշտօններուն պատճառաւ ։ Բայց խորհրդարանը շատ քիչ ուշադրութիւն չունի անոնց ։ Կը սպասէ որ զանազան նախարարութեանց և ելեւմտի միւր օրէնքն յօդուածներուն վրայ մասնաւոր վիճաբանութիւններ ըլլան, ատոնք զինքը կը շահագործուեն, Թերեւս այսպէս պիտի չառաջէր եթէ Պ. Լէօն Ալի անցեալ տարի ըրած առաջարկութիւնն ըն-

դունուէր, որ էր ընդհանուր վիճաբանութիւնն ընել ելեւմտացոյցի ծրագրին աւանդումն յետոյ և զայն քննելու պաշտօն ունեցող յանձնաժողովին անուանումն առաջ ։ Ելեւմտացոյցն նոյն իսկ հիմանց վրայ պիտի ըլլար այդ վիճաբանութիւնը, անոր մէջ մտցնելիք բարեփոխումներ վրայ, հասցիները ծախքերուն հետ հաւասարախելու համար կառավարութիւնն առաջարկուած ելեւմտական դրութեան վրայ ։

Այս պայմանաց մէջ ելեւմտի վրայ վիճաբանութիւն օգտակար կրնար ըլլալ, խորհրդարանին մտածումն ու կամքը պիտի որոշէր, յանձնաժողովին աշխատութիւնը պիտի պարզէր եւ դիւրացնէր ։ Բայց երբ այս աշխատութիւնը աւարտած է, ալ շատ ուշ է ելեւմտացոյցին վրայ ընդհ. վիճաբանութիւնն ընելու համար ։ պէտք է այն ատեն ընդունել զայն ինչպէս որ է ։

ՊՈԼԻՂԱՐԻՍ

Հոկտեմբեր 13/27 ին ի Սօֆիա տեղի ունեցաւ Երեսփոխանական Ժողովը բացումը ։ Յետինանալ իշխանը խօսք առնելով բարի գալուստ մաղթեց երեսփոխաններուն, և յայտնեց իր գոհունակութիւնը որ զիրենք վերադառնալով միացեալ կը դնեն Պոլսոյ մայրաքաղաքին մէջ ։

Իշխանը բաւական լաւ սորված է Պոլսոյ լեզուն, և իր արտասանութիւնը շատ դիւրացած է ։ Պոլսոյ հանդիսականք մեծապէս չոյուսեցան իրենց իշխանին պոլսոյրապիտութիւնն ։

Իշխանին ճառը կը հաւաստէ թէ՛ բարեկարգութիւնը, հանդարտութիւնը և ընդհանուր վստահութիւնը կը արկեն երկրին մէջ ։ և կասեցին թէ՛ այն ջանքերն զոր Պոլսոյ ժողովուրդը ամէն օր կ'ընէ իր բարոյական և նիւթական բարգաւաճման համար, հայրենեայ համար բարեբաւոյն ապագայի մը եւրաշխաւորութիւնը կուտան ։

Յետոյ կը յիշատակէ թէ՛ այս երաստին ինչ ծրագրերն պիտի ենթարկուին երեսփոխանաց ուսումնախորհրդարանին, և վաւերացմանը, և կը մաղթէ Ամենաբարձրընց օրհնութիւններն այս աշխատութեանց վրայ ։

Իշխանը կը վերջացնէ ճառն յայտարարելով թէ՛ Սոֆիանիկի սովորական վեցերորդ Ժողովին երկրորդ երաստող բացումն է ։

Գլխավորաբար խորհրդարանին պիտի ենթարկուին օրինաց հետեւեալ ծրագրերն, օրէնք հանրային կրթութեան համար, օրէնք հարկերու հաւաքման, օրէնք հանրային ջուրերու և հանքերու, քաղաքային զատաւարութեան վրայ, քաղաքային պաշտօնեայնէրու թոշակի վրայ ։

Ժողովին բացման հանգիսէն յետոյ զինուորաց խումբերն զօրանց մը ըլլին իշխանին առջև, Ալեքսանդրեան հրապարակին վրայ ։ Երեսփոխաններէ շատերը գեւ-

— Ի՜նչ կայ, Տարցուց Պ. Վալթօն
դաճեցեալ լոյսով զայն կը զրուէր :
— Նամակ մը կայ որ կ'աւարտէ զիս
մենկեմ, եւ կը մենկեմ, ըստ այլալլած
այնով մը :

Ինչպէս կեցուց զայն . — Այս Ժա-
ռէն նամակի բարեկամ, կը խաբար զիս
նչ ունի, ըսաւ անոր ձեռքը բռնելով
Պ. տը Պէշնալ վարանեցաւ, Նորդն
ափին վրէժնէ յետոյ, վերջապէս անձ-
նաւոր կռաւ զինքը բռնող բազմակիսե-
ռու եւ զինքնառաւելան ձկնով մը ու

[illegible]

Տարածվել է Կովսոյի մոտեն. գաղթի ժամանակ հայերն, ինչպես ալ, ան ինչ ևս նստանդ սխառնը Թարգմանիկ զայն. խոնաւ աւազանի մը մէջ զիշերը զորեկին խառնակը ևս մէր զարկել զորիշաւի խառնակը չարաթէ մը պարտատ էր, պիտի ներկայացուէր, և մեր անունը պիտի կրէր լաւ կարմիր զեղին ազգաբանութիւնն ուր մը վրայ, զիւրիկ ամեն պատկերուն վրայ իսկ իսկականը ։ Թարգմանիկ լանձնելի Մնակեանին, չորեքակարգ թեալի ընդունեց, իսկ ապրէն քիչ անց յուր. չէր յուսոցուեր որ այս լաւիկներն ապրան չուտ թարգմանիկը զայն

այսպիսի խումբ մը որ թափափի ըլլալը իրեն համար կը բաւէր ուստի հասարակութիւնը որոշեցին եւ ամեն զգաճաճ տեղ կ'արդէ էր փողովելահալ ամեն դատուն եւ հանձնախումբ, այս չափ զիւրկին է :

Երբ որ զանեմ այդ տեսակի գործ աւարտեցանք ինքեան կը թարգմանեն եւ ինքեան իրենեան, բռնութեանը արտի կ'ազդու բարեմ եւ կը փափաքեն որ թախալանահասարակութիւնը տեսնէ այդ գործը այս է իմ հարստութիւնս այս է իմ համար փարձաբունութիւնս . կը յուսամ որ կարողացայ հառկեն ինչ ներքին իրադատ (Զրպարտութիւններ) այդ տեսակէն է :

տակախին թո՛ղ հաճին պզտիկ փորձ մ'ըն-
այս անուխին :

Դրովածույթեան եղանակը մանրամա-
նորէն կը բացատրուի ի վաճառատեղէն

6—10

Ա. Զ. Դ.

Հայտերէն և. Յրանմուտքն լեզուաց ի
մուտ՝ Տաճիկաւ և Յունաբոլոյն սկըբան
ստեղեկ աղայսն ոք պատրաստ է ծա-
ռայել երկրորդական դրամըրի կամ ուսու-
չի պաշտօնով : Դիմել առ անօրէնույթիւն
Հայրենիք լրագրոյ :

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Թ. ՍԱՆՃԱԳՆԵԱՆ
Մեծ Փողոց Ռեդա, Հալսէլ Զարք

զարդյոթին տակ : զինավախ զտաւ ինք
զինքն իր ամուսնայն վշտին առջեւ : Մին
էր այն միանգամայն զոռող ու փափու-
հողինքնէն զորս բռնութիւնը չկրնար նր-
ւանէլ : Իսկ զորս արցունքը մը ի զու-
կը չարժէ :

—Սպաննեցէք զիս, սպարոն, սպաննե-
ցէք զիս, գոչեք ձեռքը իւր-բոքին զարնե-
լով :

Եւ տակաջն չա՛տ կը սիրէին զձեզ
չարտնահեց Պ. ար Պէյնալ : Ինձ կը
թուի թէ չատ կը սիրէի զձեզ, Իսմ Կեան-
քիս հպարտութիւնն, իմ ամառ ու բարիտ-
թիւնն էիք, ձեր ներկայութիւնը կը փա-
րատէր իմ ձանձրոթիւն, ձեր ժպիտը ի
յոգնութիւնէս կը հանգչեցնէր զիս : Այն-
օրն ուր իմ տունն մտաք օրհնեալ օր-
մերն էր ինձ համար : Ո՛վ իմ սրտիս հա-
մար, զուր միանգամայն սպաւտեցալ ազ-
նիկի մը, սիրելի քոյր մըն էիք ինձ հա-
մար :

(Ծաղաւնիք)

նույն իրենց գտնուած տեղը պիտի մնան: